

Advies kwalificatiedossier Mediavormgeving

Juni 2019

1. Inleiding

Op 18 december 2018 heeft SBB een nieuwe werkwijze doelmatigheid geadviseerd aan de minister van OCW. Met deze werkwijze nemen onderwijs en bedrijfsleven in SBB voortaan de regie en trekken ze samen op bij grote vraagstukken rond de arbeidsmarktrelevantie van opleidingen, de afstemming over het benodigde aantal opleidingen, studenten en de actualiteit van deze opleidingen.

De eerste kwalificaties die de werkwijze doelmatigheid doorlopen maken deel uit van de dossiers Specialist Mode/Maattechniek, Artiesten, DTP en Mediavormgeving. De adviezen betreffen schooljaar 2020/2021 en verder.

Dit is het advies over de niveau 4-kwalificatie Mediavormgever, de enige kwalificatie in het kwalificatiedossier Mediavormgeving. Dit advies is tot stand gekomen in afstemming met de sectorkamer ICT en creatieve industrie en het marktsegment Communicatie, media en design.

2. Samenvatting feiten en cijfers

CMMBO

In het advies van de Commissie macrodoelmatigheid mbo (CMMBO) "Arbeidsmarktperspectief van creatieve mbo-opleidingen" wordt het volgende over de Mediavormgever gezegd:

- Het aantal studenten van deze mbo 4-opleiding is van 2005 t/m 2016 nagenoeg verdubbeld tot bijna 12.000, het aantal instellingen dat de opleiding aanbiedt in die periode gestegen van 18 tot 33.
- Het percentage werkende gediplomeerde schoolverlaters begeeft zich rond de signaleringswaarde van de Beleidsregel macrodoelmatigheid beroepsonderwijs, het percentage van de werkenden dat aangeeft werk op eigen niveau te hebben ligt boven de signaleringswaarde.
- De positie van de werkenden op de arbeidsmarkt - ruim een jaar na schoolverlaten - is kwetsbaar: men werkt doorgaans als zelfstandige of in een flexibel dienstverband, weliswaar in redelijke omvang, en relatief minder in de eigen studierichting. De arbeidsmarkt voor mediavormgevers op mbo-niveau is hard en dynamisch. Het aanbod van (beginnend) beroepsbeoefenaren is groter dan vraag vanuit de arbeidsmarkt. Startende, individuele toetreders zonder netwerk hebben weinig tot geen kans van slagen.
- Slechts één derde van de werkenden vindt de opleiding een (zeer) goede basis voor de start op de arbeidsmarkt.

De CMMBO concludeert dat de opleiding Mediavormgever in de huidige situatie onvoldoende arbeidsmarktperspectief heeft. De belangrijkste oorzaak hiervan is dat momenteel te veel jongeren worden opgeleid in relatie tot de vraag vanuit de arbeidsmarkt. Tevens is het van belang dat studenten goed worden toegerust zodat ze kans maken op de arbeidsmarkt. De Commissie adviseert het aanbod van de opleiding Mediavormgeving op gerichte wijze te beperken en te innoveren. Instellingen zijn gevraagd de macrodoelmatigheid van de groei vanaf 2008 (invoering zorgplicht arbeidsmarktperspectief) te motiveren. Vakinstellingen kunnen de opleiding Mediavormgeving in de huidige omvang continueren.

SBB

De belangrijkste feiten en cijfers op een rij. Uitgebreide informatie is terug te vinden in de publicatie "Feiten en cijfers". In de werkwijze doelmatigheid is afgesproken dat naar de afgelopen 5 jaar wordt gekeken (de CMMBO kijkt naar een periode van 10 jaar). Om inzicht te krijgen in de ontwikkeling van het aantal studenten, gediplomeerden en aanbieders biedt een periode van 5 jaar voldoende basis voor een gereede indruk van de trend.

Kernindicatoren werkwijze doelmatigheid:

Opleiding	CBS werk > 12 uur	ROA werk op niveau	SBB Kans op werk
Mediavormgever	71%	59%	gering

Aantal studenten per kwalificatie per schooljaar:

Aantal studenten	schooljaar				
	2014-15	2015-16	2016-17	2017-18	2018-19
Mediavormgever	11.717	11.846	11.699	11.504	10.940

Doorstroom van gediplomeerden in schooljaar 2017/2018:

Doorstroom per opleiding	% doorstroom binnen mbo	% doorstroom naar hbo	% doorstroom overig	% doorstroom naar arbeidsmarkt
Mediavormgever	1	36	1	62

- Voor gediplomeerden van deze opleiding is de Kans op werk in het gehele land gering. De CBS-indicator, het percentage gediplomeerden met betaald werk van 12 uur of meer zit rond de signaalwaarde (71%). Het percentage gediplomeerden met werk op niveau (ROA) geeft geen reden tot zorg.
- In het schooljaar 2014-15 boden 34 mbo-instellingen de opleiding aan, in het schooljaar 2018-19 zijn dat er 33.
- Er zijn bijna 11.000 studenten ingeschreven in het schooljaar 2018-19. Hiermee is de opleiding Mediavormgever de op twee na grootste opleiding in het mbo.
- In het schooljaar 2018-19 hebben de 5 vakinstellingen die de Mediavormgever aanbieden 5.500 studenten, de helft van het totaal. In het schooljaar 2018-19 is ten opzichte van het schooljaar 2013-14 het aantal Mediavormgever-studenten gedaald met 7%. Dit wordt met name veroorzaakt door de terugloop in het aantal studenten bij het Grafisch Lyceum Rotterdam. Dit wordt o.a. veroorzaakt door het verkorten van de opleidingsduur. In dezelfde periode is het totaal aantal studenten in niveau 4 opleidingen gestegen met 14%.
- De opleiding Mediavormgever heeft bijna alleen maar bol-studenten. Voor deze bol-studenten is de kans op stage in Nederland voldoende. Er zijn voldoende erkende leerbedrijven beschikbaar.
- In het schooljaar 2017-18 zijn er 2.861 gediplomeerden voor deze kwalificatie, de prognose is dat het gediplomeerden de komende jaren stabiel blijft.
- Twee onderwijsinstellingen hebben in 2017 een melding bij DUO gedaan de opleiding te starten. Bij één van de twee is een opleiding op een nieuwe locatie van start gegaan. Dit heeft niet geleid tot een toename van het aantal studenten.
- Uit prognoses vanuit Kans op werk blijkt dat het aantal vacatures dat geschikt is voor gediplomeerde schoolverlaters Mediavormgever naar verwachting in de komende jaren zal afnemen van 431 in 2019 tot 360 in 2023.
- Uit het schoolverlatersonderzoek van het najaar 2017 hebben 263 gediplomeerden van het schooljaar 2016-17 meegewerkt. 44% van deze respondenten gaf aan te werken. Van hen werkte 58% in het verlengde van de opleiding als grafisch vormgever of als dtp'er. 42% heeft werk, dat niet in het verlengde van de opleiding ligt.
- In het schooljaar 2016-17 stroomde 39% van de gediplomeerden Mediavormgever door naar het hbo. Naar verwachting zal dit aandeel tot 2022-23 rond de 36% blijven. Dit percentage is praktisch gelijk aan het gemiddelde van alle mbo-opleidingen op niveau 4.
- Het is niet bekend naar welke hbo-opleidingen gediplomeerden doorstromen. De hbo-opleidingen in het verlengde van de opleidingen zijn die in de sector Kunsten, Vormgeving en Visuele communicatie. Het bruto uurloon van deze afgestudeerden is € 9,49. 63% van de gediplomeerden heeft een inkomen onder het minimumloon. Gemiddeld verdient een hbo'er € 14,64 en één op de vijf heeft een inkomen onder het minimumloon.

Perspectief branche op arbeidsmarktontwikkeling

Het A&O-fonds Grafimedia en GOC hebben begin 2019 een vacatureonderzoek uitgevoerd waarbij door Panteia 1.503 bedrijven in negen branches telefonisch werden geïnterviewd. Daarbij werden alle in 2018 vervulde vacatures geïnventariseerd. Voor de Mediavormgever is berekend om hoeveel vervulde vacatures het op jaarbasis ging en in welke branches en provincies deze vacatures vervuld werden. Deze cijfers geven een beeld van de instroomkansen voor mediavormgevers in de verschillende branches en provincies. Voor 2018 ging het totaal om ongeveer 530 vervulde vacatures voor mediavormgevers. De beste instroomkansen bestaan bij de reclamebureaus en de uitgeverijen. Daarbij is tevens vermeld dat vacatures voor dtp'ers ook vervuld worden door mediavormgevers (verdringing). Het totaal aantal studenten is hoog ten opzichte van de opnamecapaciteit van de branches, ondanks het gegeven dat een deel van de mediavormgevers doorstroomt naar een vervolgopleiding op het hbo. Het totaal aantal vacatures (baankansen) moet namelijk gedeeld worden met enerzijds de uitstromers van hbo-opleidingen grafisch vormgeven, en anderzijds met andere baanzoekers op de arbeidsmarkt.

Trends en ontwikkelingen

In het [Trendrapport ICT en creatieve industrie](#) van 2018, waarin meer dan 80 bronnen zijn geraadpleegd, worden de volgende ontwikkelingen genoemd die relevant zijn voor het kwalificatiedossier

Mediavormgeving:

- De creatieve industrie is in Nederland vooral geconcentreerd in de Noordelijke Randstad (Amsterdam, Utrecht, Hilversum en Amersfoort), Den Haag en Rotterdam (architectuur) en Eindhoven (design). De werkgelegenheid is de afgelopen jaren teruggelopen met 20% (2017 ten opzichte van 2007). Dit geldt met name voor de vaste banen. Het aantal zelfstandige beroepsbeoefenaren is toegenomen. In de grafimediabranche is de afname groot geweest, bijna 15.000 banen zijn verdwenen. Ondanks het aantrekken van de economie zet deze daling verder door. Flexibilisering en een groot aantal zzp'ers zijn kenmerkend voor deze branche.
- De noodzaak om voortdurend nieuwe kennis op te doen geldt erg sterk in de creatieve sector. Er gaat ook steeds meer aandacht uit naar harde vaktechnische skills. Samensmelting van verschillende beroepen in het domein van vormgeving leiden ertoe dat grenzen tussen opleidingen vervagen. Gediplomeerden dienen een stevige basis binnen het eigen vakgebied te hebben en tegelijkertijd in staat te zijn over de grenzen van de vakdisciplines heen te kijken. Ook digitalisering en duurzaam ontwerpen en produceren zijn de trends voor de nabije toekomst.
- De Mediavormgever lijkt kansen op de arbeidsmarkt te krijgen als het gaat om de toepassing van ontwerpcompetenties in het digitale domein. Hoe groot deze kansen zijn is niet duidelijk.

3. Wat weten we niet (qua cijfers)?

- Zicht op waar gediplomeerde studenten terecht komen. Het aantal respondenten in het schoolverlatersonderzoek is beperkt. Goed alumni-onderzoek kan een oplossing zijn.
- Weinig zicht op het actuele aantal recent gediplomeerden dat als zzp'er werkt.

4. Samenvatting quick scan kwalificatie

Het kwalificatiedossier Mediavormgeven is relatief nieuw, het is in 2015 ontstaan door een samenvoeging van 5 kwalificaties tot één bredere kwalificatie. Er is actuele beroepeninformatie aanwezig. Het A&O-fonds Grafimedia heeft in februari 2019 een nieuw beroepscompetentieprofiel (bcp) voor de Mediavormgever aangeleverd. Er zijn keuzedelen die verdiepend en verbredend zijn. Er is een cross-over E-commerce manager, met delen van de kwalificatie Mediavormgever en er is een meer technisch georiënteerde cross-over (Creatief technoloog).

De sectorkamer heeft het dossier Mediavormgeving op de onderhoudsagenda van 2019 geplaatst. In 2019 zullen met behulp van expertsessies voorstellen tot wenselijke wijzigingen worden opgesteld.

5. Conclusie op basis van feiten en cijfers en quick scan

- De opleiding Mediavormgever is met 11.000 studenten een van de grootste opleidingen in het mbo.
- Volgens de signalering uit de werkwijze doelmatigheid is er geen reden tot zorg bij de opleiding Mediavormgeving (2 van de 3 indicatoren scoren voldoende). De opleiding bevindt zich iets boven de signaalwaarde.
- In de afgelopen jaren is het aantal studenten en gediplomeerden stabiel. Het aantal Mediavormgever studenten is zelfs gedaald met 7% gedurende de afgelopen 5 jaar. In dezelfde periode is het totaal aantal studenten in niveau 4-opleidingen gestegen met 14%. Het aantal studenten dat doorstroomt naar een hbo-opleiding is de afgelopen 10 jaar afgenomen maar blijft de laatste jaren stabiel.
- Het aantal vacatures geschikt voor gediplomeerden neemt iets af. Volgens prognoses zullen er in 2023 ca. 360 vacatures zijn voor Mediavormgevers die geschikt zijn voor schoolverlaters. Dit sluit niet aan op de prognose van het aantal gediplomeerden dat de komende jaren beschikbaar komt voor de arbeidsmarkt. Het aantal gediplomeerden blijft weliswaar stabiel de komende jaren, maar er is een groter aantal gediplomeerden dan het aantal beschikbare vacatures. Uit de signaalwaarden van CBS en ROA blijkt dat gediplomeerden wel aan het werk komen, ook op het niveau van de opleiding.
- Er is nog onvoldoende actuele arbeidsmarktinformatie beschikbaar om een maximaal studentenaantal te bepalen.
- Er is actuele beroepeninformatie beschikbaar. SBB heeft het dossier op de onderhoudsagenda van 2019 geplaatst.

6. Nuances in de context

- De arbeidsmarkt in de creatieve sector omvat in tegenstelling tot de meeste andere sectoren relatief veel zzp'ers en flexwerkers. Er zijn geen recente cijfers over dit aandeel onder recent gediplomeerden. Schattingen onder recent gediplomeerden lopen uiteen van 10 tot 40%.
- De verwachting van CPB is dat het hoogtepunt van de economische groei voorbij is. In de prognoses van het aantal vacatures is deze verwachting verwerkt.
- Uit onderzoek naar de eerste bestemming van gediplomeerde mbo-schoolverlaters van de opleiding Mediavormgeving en onderzoek door brancheorganisatie GOC blijkt dat vacatures voor dtp'ers ook worden vervuld door mediavormgevers (verdringing).

7. Advies SBB

De bestuur ziet in de bevindingen van CMMBO een punt van aandacht dat de opleiding zich iets boven de signaalwaarde van 70% bevindt. Deze ondergrens is niet de wenselijke streefwaarde. Op basis van bovenstaande informatie adviseert het bestuur van SBB:

1. Actualiseer de kwalificatie versneld. De sectorkamer heeft dit inmiddels in gang gezet in samenwerking met de werkorganisatie SBB. Dit is in lijn met het advies van de CMMBO (innoveer het dossier). Het kwalificatiedossier kent één kwalificatie en heeft een breed profiel dat in verschillende verschijningsvormen voorkomt. Dit wordt geëvalueerd tijdens de actualisering van het dossier die in 2019 wordt uitgevoerd. Hierin wordt gekeken in hoeverre het huidige dossier nog past bij de vraag en de ontwikkeling van de arbeidsmarkt. Binnen het beroepsspecifieke deel van het dossier Mediavormgeving is sprake van een onderscheid tussen onderdelen waarbij het primaat ligt op het domein vormgeving (creatief) en onderdelen waarbij het primaat ligt op het domein digitaal (ICT). Dit moet worden onderzocht, de resultaten kunnen leiden tot een actualisatie en een nieuwe ordening van het kwalificatiedossier, met mogelijk meer kwalificaties. Het gaat om een betere duiding van beroepsbeelden voor het hele domein ICT en creatieve industrie. Hierbij wordt ook de verhouding tussen cross-overs en het huidige dossier meegenomen.
2. Laat het opleidingsaanbod en studentenaantal niet verder groeien door het huidige moratorium te continueren. Hiermee wordt de instroom voor 2020-2021 gehandhaafd op het niveau 2019-2020. Dit leidt waarschijnlijk tot een daling van het totale studentenaantal.
3. Blijf ruimte bieden voor cross-overs en andere experimenten binnen het afgesproken aantal ingeschreven deelnemers. Het totaal aantal deelnemers mag niet stijgen via een alternatieve route.

Sluiproutes moeten voorkomen worden, bijvoorbeeld door studenten in te schrijven voor een andere opleiding en dan in een volgend schooljaar alsnog naar de mediavormgever over te schrijven.

4. Bij onzekerheden moet, gezien het hoge aantal studenten, voorzichtig worden gehandeld gegeven dat de opleiding voldoende scoort op 2 van de 3 signaalwaarden. Voer een nader arbeidsmarktonderzoek en neem daar ook de zzp'ers in mee. Vul dit aan met een alumnionderzoek. Op basis daarvan is het streven in mei 2020 te besluiten over eventuele vervolgstappen.